

Consecințe socioprofesionale ale schimbării organizaționale în armată

Restructurarea și modernizarea instituției militare s-au repercutat profund și prioritar asupra resursei umane. Acțiunile dominante care au definit, până în prezent, reforma au fost: *reducerea efectivelor, modificarea structurilor operaționale, redimensionarea armelor și specialităților militare, reorientarea pregătirii profesionale în raport de noile solicitări generate de statutul de țară membră a NATO, redimensionarea personalului pe vârste și grade militare, consolidarea controlului civil asupra armatei, profesionalizarea instituției în ansamblul său prin înlocuirea treptată a militarilor conșcripți cu soldați și gradați voluntari.*

Toate acestea au condus la conturarea unei fizionomii cu totul noi a armatei, cel puțin în privința elementelor observabile la nivelul simțului comun și a datelor oferite de sondajele sociologice.

Ne vom referi în continuare la unele procese importante aflate încă în evoluție, și anume: întinerirea armatei, modificări în scala de valori profesionale, modificări în sfera valorilor morale.

● **Întinerirea armatei** s-a produs sub acțiunea concomitentă a trei factori: restructurarea armatei, punerea în aplicare a noilor politici de personal și profesionalizarea armatei.

Desființarea unităților, reducerea numărului funcțiilor asimilate gradelor mai mari și asigurarea respectării corelației grad – funcție au generat o modificare substanțială a piramidei gradelor și vârstelor prin lărgirea segmentelor de la bază. La acestea se adaugă infuzia substanțială de militari angajați pe bază de contract,

produsă în ultimii ani.

Întinerirea personalului este, pe ansamblu și în esența sa, un proces cu efecte pozitive, dacă avem în vedere legătura directă dintre misiunile armatei și calitățile fizice specifice vârstelor tinere. Efectul general benefic de netăgăduit asupra funcționalității instituției este însoțit însă și de o serie de consecințe secundare. Unele trebuie corectate. Altele se cer ținute sub control. În fine, unele ar trebui asimilate în noua construcție instituțională.

Ne vom opri în continuare asupra unora dintre acestea:

● **Accentuarea și generalizarea problemelor sociale, între care cele mai**

Colonel (r) TUDOR NICULA
Secția de sociologie
a Statului Major General

importante sunt insuficiența veniturilor și lipsa locuințelor.

Specific instituțiilor bugetare construite conform principiilor birocratiei, cei aflați pe treptele inferioare de încadrare au un nivel de salarizare scăzut în raport cu cei aflați pe pozițiile medii sau înalte ale ierarhiei organizației. Cum întinerirea este o situație generalizată, nemulțumirea față de veniturile obținute este și ea aproape generalizată.

Este adevărat că dinamica salarizării în armată, cel puțin în ultimii trei-patru ani, a cunoscut o curbă ascendentă. Numai că această creștere a fost nesatisfăcătoare, în special pentru gradele mici.

La această situație obiectivă se adaugă și o componentă subiectivă. Nemulțumirea nu este generată doar de volumul salariului, ci și de diferențierea destul de mică între, să spunem, veniturile unui sublocotenent inginer și ale unui subofițer (plutonier).

Lipsa unei locuințe proprii și perspectivele tot mai nesigure de a avea o casă indiferent de modalitatea de achiziționare – prin credit, primită de la armată, din construcții pe terenurile fostelor cazărmi și locuri de instrucție – este resimțită, an de an, tot mai intens, de către militari. Dacă în urmă cu 10 ani, șapte din 10 cadre militare dispuneau de o locuință fie proprietate personală, fie de serviciu, dar cu posibilități de a o cumpăra, acum o astfel de situație este valabilă doar pentru cinci din 10 cadre militare.

Instituția a intervenit pentru corectarea situației în acest domeniu, în special prin acordarea, iar apoi prin creșterea indemnizației pentru chirie. Această sumă

alocată celor care au fost mutați din garnizoanele de reședință este mulțumitoare pentru ofițerii cu grade mai mari, dar se află la limita suficienței pentru ofițerii cu grade mici. Indemnizația pentru chirie rezolvă problema locuirii pentru o anumită parte a cadrelor militare. Rămân însă cel puțin două situații nerezolvate: prima este a cadrelor militare care nu au fost mutate din garnizoana de reședință, dar care nu au o locuință proprie, a doua privește fondul problemei în sensul că militarii nu vor avea în viitor sau la finalul carierei o locuință proprie.

Efortul personal adăugat celui instituțional ar putea conduce la rezultate favorabile, numai că obținerea unui credit bancar consistent și pe termen lung nu este posibil pentru cei aflați la începutul carierei. Acestora nu le rămâne decât să aștepte avansarea la grade mai mari, implicat a creșterii salariale sau, așa cum o fac ori doresc să o facă cei mai mulți dintre ei, să se orienteze către acele unități care îndeplinesc misiuni în afara granițelor țării, beneficiind astfel de venituri mult sporite;

● *Întinerirea masivă a armatei și profesionalizarea sa au produs unele*

modificări și în sfera relațiilor interpersonale.

Relațiile dintre șefi și subordonați sunt apreciate pozitiv de mai bine de 85% dintre militari. Diferențele relativ mici de vârstă dintre generațiile de cadre aflate în unități au estompat unele stări conflictuale manifestate în trecut pe fondul unor stereotipuri profesionale, al unor idei considerate de tineri învechite sau al unor conduite ale tinerilor comandanți considerate de cei mai în vârstă prea apropiate, prea familiare față de soldații din subordine.

Cercetările sociologice au pus în evidență o accentuare a spiritului de competiție între cadrele tinere, lucru firesc dacă avem în vedere specificul vârstei, dar și deficitul de funcții la nivelurile superioare, iar de aici capacitatea destul de mică de absorbție a tuturor ofițerilor de la baza ierarhiei către celelalte trepte ale carierei militare.

Pe ansamblu însă se constată o creștere a coeziunii grupale și o întărire a spiritului de corp. Fundamentale sunt dorința de afirmare, competența profesională și modelele de relaționare interumană învățate și exersate în școlile militare.

O serie de manifestări negative cum ar fi atitudinile autoritariste, injuriile, amenințările, lipsa de respect față de subordonați sunt, conform sondajelor de opinie, în descreștere evidentă. Se mențin însă constante, chiar

dacă într-un număr mic de cazuri semnalate, unele relații interumane bazate pe favoritisme. Este destul de greu să ne pronunțăm asupra evidenței unor asemenea fenomene, având în vedere gradul ridicat de subiectivism în aprecierea dată de către oameni acestor relații, în special de către cei care în mod evident, obiectiv au avut de suferit unele eșecuri profesionale.

În fine, prezența relativ recentă a femeilor în armată a produs în colectivele unde sunt încadrate o armonizare a relațiilor interumane, o temperare a unor manifestări de cazonism, de lipsa de respect. Datele sondajelor de opinie relevă însă faptul că asistăm, în destul de multe cazuri, la acte de discriminare pozitivă, la un comportament preferențial din partea șefilor față de cadrele militare femei. Este, cu siguranță, rezultatul unei situații relaționale noi, în perspectivă fiind de așteptat o normalizare a raporturilor interumane.

● *Modificarea scalei de valori profesionale este o altă consecință importantă a schimbării organizaționale și a întineririi armatei.*

Aceasta s-a produs sub influența mai multor factori, cei mai importanți fiind schimbarea misiunilor de ansamblu ale armatei imediat după 1990, iar ulterior prin participarea la misiunile Parteneriatului pentru Pace și ca aliat cu drepturi depline în Alianța Nord-Atlantică.

Reorientările în spațiul valorilor profesionale pot fi sintetizate în următoarele grupări:

- ◆ modelele de reușită profesională;
- ◆ percepția asupra avantajelor profesiei militare;
- ◆ orientarea profesională spre arme și specialități militare.

Foto: CĂTĂLIN OVREIU

Orientarea profesională, produsă încă din timpul anilor de școală, vizează arme și specialități militare care dau posibilitatea participării militarilor la misiuni în afara granițelor țării.

Modelele de reușită profesională includ atât schemele persuasive oficiale cu constantele muncă – pregătire – disciplină – experiență pentru a parcurge drumul de la baza ierarhiei către vârful ei, cât și reprezentările personale dobândite fie prin experiența proprie, fie prin canalele informale, având ca surse principale colegii de generație sau din colectivele de muncă.

Unele modificări s-au produs și în modelele oficiale, dar mai cu seamă în cele informale. În primul caz, apariția și extinderea tehnicii de calcul a impus pentru început nevoia achiziționării competențelor și abilităților lucrative cu noul instrumentar. S-a spus și apoi s-a adevărit că cei care nu pot folosi calculatorul își restrâng în mare măsură șansele de reușită profesională. Instituția a impus, de asemenea,

dezvoltarea abilităților lingvistice absolut necesare odată cu participarea unităților militare la misiuni în afara granițelor țării. Cu aceste adăugiri, modelul general oficial a rămas, în mare, același. Cu el în minte, pornesc la drum promoțiile de ofițeri din academiile militare.

În confruntarea cu realitățile profesionale și cu încorsetările generate de Ghidul carierei militare, apar noi tipare de orientare a succesului profesional. Nu vom face referiri aici despre unele situații considerate de excepție și care dintotdeauna au dus la scurtarea drumului anevoios către vârful ierarhiei – ocuparea unor posturi de aghiotanți sau de secretari pe lângă șefii din vârful ierarhiei. Ele sunt o tentație și în continuare, numai că asemenea posturi sunt foarte puține. Pentru cei mai mulți, rețeta succesului privește modul de a străbate cariera militară din treaptă în treaptă până la vârful său, la a ajunge colonel ori general. Restricțiile în promovare introduse prin normativele de personal, în special prin Ghidul carierei militare, au făcut destul de anevoios drumul de la absolvirea școlii militare până la pensionare. În condițiile de astăzi, simpla trecere a vremii nu mai este condiția suficientă pentru a avansa în grad, după cum loialitatea și buna îndeplinire a sarcinilor de serviciu nu mai sunt reperele promovării în funcție. Micșorarea numărului de funcții asimilate gradelor mai mari (căpitan, maior) a generat o competiție profesională reală pentru ocuparea acestora. Pentru a mări șansele de reușită, tot mai mulți ofițeri (dar și subofițeri) își dezvoltă aria competențelor profesionale prin absolvirea unor facultăți civile, considerate studii complementare celor militare. Cu cât sunt mai dezvoltate aceste competențe, cu atât

Foto: EUGEN MIHAI

capacitatea de migrare de la un anumit tip de funcții către altele total diferite este mai mare, asigurând astfel un orizont de supraviețuire profesională mai mare.

De asemenea, prețuirea acordată cursurilor de tot felul, dar în special celor absolvite în străinătate, materializată în punctaje utile la ocuparea unor funcții de conducere sau în comandamente a condus, în mod firesc, la o anumită presiune asupra structurilor de personal pentru obținerea unor locuri la asemenea forme de pregătire, indiferent de utilitatea profesională imediată a acestora. Tentația acumulării diplomelor de absolvire a cursurilor de tot felul reprezintă un element constitutiv al proiecțiilor de reușită în carieră.

O altă tendință în conturarea modelelor de reușită profesională urmărește nu atât accederea către vârful carierei militare, ci câștigul bănesc cât mai mare și cât mai rapid. Este o soluție adaptativă la realitățile prezente marcate de restructurări și desființări de unități, situație în care o carieră îndelungată este tot mai puțin probabilă pentru tot mai mulți militari. Un orizont de timp de

Subofițeri sau ofițeri cu grad inferior participanți la trei-patru misiuni externe dispun de o condiție materială mai bună decât a colegilor care au ca singură sursă de venit solda lunară.

10-15 ani de stabilitate profesională este perspectiva constrânsă de proiectarea piramidală a funcțiilor. Tinerii au perceput foarte bine și corect această situație, iar reacția a fost pe măsură – orientarea spre câștiguri bănești și nu spre grade. În consecință, orientarea profesională produsă încă din timpul anilor de școală vizează arme și specialități militare care dau posibilitatea participării

la misiuni în afara granițelor țării.

Arme și specialități militare cotate valoric mai slab în trecut cum ar fi Infanteria, Geniul, Vânătorii de Munte sunt în prezent foarte căutate, după cum altele ca Tancurile și Artileria nu mai sunt atât de atractive. Explicația este simplă – se caută specializările care permit participarea la misiuni externe, implicit posibilitatea unor câștiguri mari în timp scurt.

În confruntarea dintre cele două modele profesionale câștig de cauză are, din ce în ce mai mult, cel orientat spre câștig material. Există, chiar la nivelul simțului comun, o dublă stratificare socioprofesională în mediul militar – una bazată pe grade, alta pe venituri. Subofițeri sau ofițeri cu grad inferior participanți la trei-patru misiuni externe dispun de o condiție materială exteriorizată prin bunuri de folosință îndelungată sau conturi bancare mult superioare unor ofițeri cu grade mari, dar care au ca singură sursă de venit solda lunară.

Noile condiții de practicare a profesiei militare au reconturat în mentalul colectiv avantajele și dezavantajele acesteia. Dacă în trecut, profesia militară era asociată unei orientări vocaționale în care prestigiul social, simbolurile asociate acestuia, sentimentul datoriei față de țară se aflau în prim-plan, treptat profesia militară a devenit din ce în ce mai mult descărcată de valorile patriotice tradiționale și căutată pentru drepturile materiale asociate practicării ei. Astfel, conform unui sondaj sociologic recent (noiembrie 2005), militarii consideră că avantajele profesiei militare sunt (în ordine): salarizarea, siguranța locului de muncă, participarea la misiuni externe, sporuri și indemnizații pentru chirie, hrănire și echipament.

O asemenea orientare și

persistența ei în timp conturează imaginea profesiei militare ca fiind tot mai mult o ocupație și tot mai puțin o vocație;

● *Modificarea scalei de valori morale este, în mare parte, o consecință a influențelor sociale generale.*

Nu o dată am auzit vorbindu-se despre criza valorilor morale prezentă în societate. Ea este evidentă la nivelul simțului comun prin creșterea gradului de libertinism comportamental și verbal, creșterea competiției și individualismului, apariția noilor idoli specifici economiei de piață – banul și proprietatea.

Armata nu putea rămâne în afara acestor influențe cu toate mecanismele autoimune specifice: disciplina, conservarea valorilor și tradițiilor naționale, onoarea, cinstea, demnitatea, camaraderia, sprijinul reciproc, controlul ierarhic riguros, credința religioasă și morala creștină.

Șocurile primite din mediul social au fost atenuate, dar nu respinse în totalitate.

Armata a păstrat în interiorul său o conduită morală constantă și generalizată, dar a cunoscut și modificări în prezența și trăirea atât a unor valori morale fundamentale – patriotismul, mândria de a fi român, sentimentul datoriei, loialitatea, spiritul de

sacrificiu, cât și a unor valori moral-civice cum ar fi: cinstea, politețea, echitatea.

Evaluarea valorilor morale este dificil de făcut în mod direct. Starea lor poate fi estimată prin conduitele oamenilor sau prin exprimarea prețuirii acestor valori. Conduitele militarilor pot oglindi într-o mică măsură valorile morale generale, pentru că ele nu au fost încercate în situații deosebite care să reflecte trăirea patriotică, spiritul de sacrificiu, mândria de a fi român. Sondajele de opinie ne pun însă la dispoziție date referitoare la prețuirea valorilor morale. Prin intermediul lor aflăm că într-o listă generală de valori cele cum ar fi patriotismul, loialitatea și curajul au o poziție medie, iar spiritul de sacrificiu, o poziție foarte scăzută.

Mândria de a fi român este împărtășită, conform unui sondaj de opinie din 2004, de 77% dintre studenții militari intervievați.

Contextul socioeconomic și influențele educative din ce în ce mai puțin prezente după 1990 au condus la o diminuare a prețuirii valorilor tradiționale naționale și militare. Patriotismul este apreciat ca trăsătură de fond a unui bun ofițer doar la 33% dintre studenții militari. Mai mult valorizate, sunt acele trăsături care asigură succesul social și profesional – capacitatea intelectuală, competența, responsabilitatea – și care își dovedesc utilitatea în viața de zi cu zi.

Morala creștină a încercat să ocupe un loc rămas gol după renunțarea la influențarea ideologică de dinainte de 1990. Cel puțin sub aspect cantitativ, extinderea religiozității în armată a cunoscut o dinamică impresionantă. Dacă imediat după 1989, sub 50% dintre cadrele militare se declarau a fi credincioase, în anul 2005, conform unui sondaj sociologic recent, nouă din 10 militari se declară a fi credincioși. Nu putem stabili riguros dacă acest spor cantitativ al credincioșilor în armată a adus și un plus de moralitate creștină în conduitele cotidiene.

Cu certitudine însă religia a devenit un sprijin moral pentru

foarte mulți oameni într-o societate în care reperele valorice sunt tot mai puține și într-o armată în care misiunile de război și implicit riscurile sunt tot mai multe.

Asupra valorilor moral-civice, evaluările sunt mai lesnicioase. Cinstea, corectitudinea, echitatea, camaraderia sunt trăite cotidian, sunt prezente (sau mai puțin prezente) în relațiile interumane.

Despre acestea, sondajele de opinie desfășurate în armată de-a lungul anilor ne pun în evidență o evoluție constant pozitivă, în pofida unor evenimente punctuale de corupție. Actele de imoralitate, necinste, corupție reflectă disfuncțiile mecanismelor de control social din cadrul organizației militare. Faptul că acestea sunt izolate și nerepresentative pentru mediul militar este susținut și de datele cercetărilor sociale în domeniul corupției, care situează armata și biserica pe ultimele locuri între instituțiile confruntate cu acest flagel.

Spre ce ne îndreptăm? Este mai mult o întrebare retorică decât o încercare de a contura deschiderile generate de schimbarea organizației militare. Cunoașterea fenomenelor socio-profesionale și urmărirea tendințelor de evoluție ale acestora este, cu siguranță, necesară și utilă pentru proiectarea modernizării instituției militare.

Întinerirea și profesionalizarea armatei vor produce în continuare efecte în multiple planuri care se cer a fi studiate și analizate, astfel încât reforma armatei să nu se confrunte cu probleme acumulate și nerezolvate la timp. ■

BIBLIOGRAFIE

Nicula, T. (coord.), *Barometru de opinie*, Secția Investigații Sociologice, 2000, 2001, 2002, 2005.

Voicu, I., *Motivație și valori profesionale în rândul elevilor și studenților militari*, raport de cercetare sociologică, Secția Investigații Sociologice, 2004.

Foto: EUGEN MIHA